

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКАЗУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

CHARACTERISTIC FEATURES OF ELECTRONIC EVIDENCE IN CIVIL PROCEEDINGS

Перунова О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування

Харківській національний автомобільно-дорожній університет

Суди і учасники судового процесу самі складають і користуються електронним форматом різних документів, що оформляються за допомогою новітніх технічних засобів сучасності, це пов'язано і з суб'єктивними причинами війни та причинами розвитку науково-технічного прогресу, швидкої диджиталізації суспільства, пере налаштування на нові засоби роботи, які безперечно пришвидшують процес діловодства при розгляді цивільного спору.

Розглядаючи довгий час характерні питання пов'язані з використанням такого явища, як процесуальна форма цивільного судочинства з великою кількістю лише тільки її притаманних ознак, хотілося б сьогодні поговорити і переглянути деякі аспекти по відношенню до юридичного факту (доказу), який може подаватися до суду згідно законодавства у вигляді електронного доказу, авжеж нам здається, що використання такого саме доказу все більше приймається і застосовується суддями при розгляді різних характерних цивільних спорів, в результаті чого суд набуває новітніх процесуальних навичок під час їх огляду та отриманні.

Ми маємо справу з зовсім новою формою (видовою класифікацією) використання доказів при розгляді судової справи, де носії такої інформації кардинально відрізняються від загального розуміння прийняття і оцінки доказів судом і більш характеризуються виглядом цифровізованого оформлення, чи може це впливати на хід розгляду справи і винесення судового рішення, якщо не вірно будуть розтлумаченні деякі юридичні факти на цьому носії, чи не вірно сприйняті в результаті поганої якості цього носія, думаю, що так, тому тут слід звертати увагу, ще і на засоби отримання і матеріальної суті такої інформації, а саме її вигляд, зміст, можливість оцінити цю інформацію так необхідну для винесення обґрунтованого і законного судового рішення для суду.

Електронний доказ повинен з його фіксуванням у ЦПК України покращити і пришвидшити роботу суддів при вивченні юридичних фактів, засобів доказування, які повинні сприяти повному та всебічному розгляду справи і винесення по ній законного і обґрунтованого рішення.

Ключові слова: судова система, електронний доказ, цивільне судочинство, юридичні факти, цифровізація, диджиталізація, правова інформація, матеріальний носій.

The courts and litigants themselves draw up and use the electronic format of various documents drawn up using the latest technical means of modernity, which is also due to the subjective causes of the war and the reasons for the development of scientific and technological progress, rapid digitalization of society, and the transition to new means of work, which undoubtedly speed up the process of civil litigation. Having considered for a long time the characteristic issues related to the use of such a phenomenon as a procedural form of civil proceedings with a large number of its own inherent features, I would like to talk today and review some aspects in relation to the legal fact (evidence) that may be submitted to the court in accordance with the law in the form of electronic evidence, of course, it seems to us that the use of such evidence is increasingly accepted and applied by judges in the consideration of various characteristic civil disputes, as a result of which the court acquires new.

We are dealing with a completely new form (species classification) of the use of evidence in the consideration of a court case, where the media of such information is fundamentally different from the general understanding of the acceptance and evaluation of evidence by the court and is more characterized by a type of digitized design, whether it can affect the course of the case and judgment, if not correctly stated some the legal facts on this medium, or misunderstood.

We are dealing with an entirely new form (species classification) of using evidence in a court case, where the carriers of such information are fundamentally different from the general understanding of the acceptance and evaluation of evidence by the court and are more characterized by the form of digitalized design, can this affect the course of the case and the court decision, if some legal facts are misinterpreted on this medium, or misperceived as a result of the poor quality of this medium, I think so, so here we should also pay attention to the means of obtaining and the material essence of such information, namely its appearance, content, the ability to evaluate this information, which is so necessary for the court to make a reasonable and legitimate judgment.

Electronic evidence, when recorded in the Code of Civil Procedure of Ukraine, should improve and speed up the work of judges in examining legal facts and means of proof, which should facilitate a full and comprehensive consideration of the case and the issuance of a lawful and reasonable decision.

Key words: judicial system, electronic evidence, civil proceedings, legal facts, digitalization, digitalization, legal information, material carrier.

Визначеність нових тенденцій розвитку судової системи за допомогою формату застосування цифровізації цивільного судочинства дозволяють нам звернути увагу на деяке перевтілення здійснення процесуальних дій, а саме їх оформлення і реалізації в електронному форматі, уже сьогодні процесуальна форма набуває новітнього технічного оформлення і фіксації цивільного процесу, застосування різних актів-документів і їх прийняття на різноманітних стадіях цивільного процесу в електронному вигляді, а саме при прийнятті позовної заяви, прийнятті справи до розгляду, оцінки доказів, оформлення різних документів по справі, фіксування самого процесу та винесення самого судового рішення чи ухвалення постанов.

Суди і учасники судового процесу самі складають і користуються електронним форматом різних документів, що оформляються за допомогою новітніх технічних засобів сучасності, це пов'язано і з суб'єктивними причинами війни та причинами розвитку науково-технічного прогресу, швидкої диджиталізації суспільства, пере налаштування на нові засоби роботи, які безперечно пришвидшують процес діловодства при розгляді цивільного спору.

Розглядаючи довгий час характерні питання пов'язані з використанням такого явища, як процесуальна форма цивільного судочинства з великою кількістю лише тільки її притаманних ознак, хотілося б сьогодні поговорити і переглянути деякі аспекти по відношенню до юридичного факту (доказу), який може подаватися до суду згідно законодавства у вигляді електронного доказу, авжеж нам здається, що використання такого саме доказу все більше приймається і застосовується суддями при розгляді різних характерних цивільних спорів, в результаті чого суд набуває новітніх процесуальних навичок під час їх огляду та отриманні.

Так, ЦПК України ст. 100, зазначає: що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб – сайти (сторінки), текстові мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [1, с. 69].

До речі, ЦПК України зазначає у ст. 76 ЦПК України, що доказами взагалі є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються такими засобами: письмовими, речовими і **електронними доказами**; висновками експерта; показаннями свідків [1, с. 55].

Визначимо, що ми маємо справу з зовсім новою формою (видовою класифікацією) використання доказів при розгляді судової справи, де носії такої інформації кардинально відрізняються від загального розуміння прийняття і оцінки доказів судом і більш характеризуються виглядом цифро-візованого оформлення, чи може це впливати на хід розгляду справи і винесення судового рішення, якщо не вірно будуть розтлумачені деякі юридичні факти на цьому носії, чи не вірно сприйняті в результаті поганої якості цього носія, думаю, що так, тому тут слід звертати увагу, ще і на засоби отримання і *матеріальної суті* такої інформації, а саме її вигляд, зміст, можливість оцінити цю інформацію так необхідну для винесення обґрунтованого і законного судового рішення для суду.

Питання пов'язані з оглядом такої категорії, як електронний доказ є сьогодні актуальним і необхідним у своєму розвитку, також як і його правовий розвиток у системі цивільних – процесуальних правовідносин. Тому, вже сьогодні є науковці – цивілісти, які переглянули деякі питання з цього приводу, так, наприклад: Павлова Ю.С., Сафонова Т.Р., Моїсеєнко Д.М., Гусев О..

Павлова Ю.С. у своїй праці наводить певні історичні доводи втілення такого електронного формату доказової системи у різних державах, таких, як Франція, Великобританія, США, Німеччина. Авторка дійшла висновку, що поняття електронного доказу за законодавством країн романо – германського типу є більш широким в порівнянні з визначенням, зміст якого розкривається в теоретичних джерелах країн прецедентного типу права. Запровадження та розвиток використання електронних доказів у цивільному процесі Франції та Німеччини тісно пов'язаний з явищами електронного підпису та електронного документу. Для законодавства США та Великобританії не характерне пряме визначення поняття електронного доказу як такого, при цьому американська наукова доктрина, як і англійська, широко використовує таке поняття. Вважається, що електронний доказ охоплює всі можливі докази та інформацію, яка може бути передана або збережена за допомогою цифрових пристроїв чи програм та які можуть скласти фактичну інформацію про будь-який факт [2, с. 32].

Вважаємо, що це є дуже цікавим науковим дослідженням з позиції розуміння самого процесу сприйняття електронного доказу різними правовими системами держав, але слід підкреслити, що наш національний процесуальний погляд на електронний доказ, вже сьогодні у ст. 100 ЦПК України чітко розмежовує видову класифікацію цих доказів: (є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи: (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі), тим самим задає правовий шлях по відношенню до їх носіїв і самої інформації яка фіксується на них.

Слід також підкреслити те, що ЦПК України не зазначає конкретних *технічних* вимог по відношенню до таких матеріальних носіїв, хоча юридично вони оговорюються на сторінках юридичних видань, а ст. 100 ЦПК України зазначає лише вимоги по відношенню до самого електронного доказу, як факту, що використовується у процесі, від того вважаємо, що надалі будуть запропоновуватися ці

вимоги в ЦПК України в нормативному їх закріпленні, що зробить їх більш зрозумілими для їх учасників, тому, що не можна говорити про технічне явище, яке набуває процесуального змісту і форми не фіксуючи його необхідні *технічні* вимоги для розгляду цивільної справи і прийняття такого матеріального носія судом у цивільній процесуальній формі і його змісту і це не обходить характерних ознак самих доказів, як – *належність, допустимість, достовірність, достатність доказів* (ст. 77, 78, 79, 80 ЦПК України). Так, наприклад фото, наскільки воно може бути сприятливим для прийняття судом, як юридичний факт зі справи згідно його технічного вигляду і чи є воно оригіналом, а не роботою штучного інтелекту або зміна та видання даних чи їх копія на електронному носіїві і т.і..

Тому, вважаємо, що слід розглядати у нормах права ЦПК України не лише саму форму і зміст електронного документу, а і матеріальний носій з його технічними характеристиками, які можуть чи не можуть надавати суду можливості фіксувати цей електронний доказ, як юридичний факт, що безперечно має значення для винесення обґрунтованого судового рішення. Від того вже зараз ми можемо поділити ці матеріальні об'єкти (носії) на характерні види зі своїми характерними особливостями утримання інформації і їх фіксації, отже можна зробити висновок, що суд і учасники судового процесу, так чи інакше звертають увагу на його вид і технічні характеристики і саме в яких доказах суб'єкти процесу, суд будуть зацікавлені, як в необхідних і в тих, які впливають на висновки на розгляд справи, тобто проявляються в **впевненості в матеріальному носіїві**.

Сафонова Т.Р., Моїсеєнко Д.М. у своїй праці саме роблять акцент на належності, допустимості, достовірності та достатності інформації і вказують на ще одну ознаку, таку, як доказова презумпція. Доказова презумпція – це різновид правових презумпцій, що є встановленим державною припущенням про наявність або відсутність певного факту чи обставини, які мають юридичне значення, з метою оптимізації процесу доказування. В судочинстві такі презумпції виконують наступні функції: перерозподіл обов'язків доказування між учасниками справи; визначення складу предмета доказування; процесуальна економія. Автори приділяють увагу саме поданню доказів безпосередньо до суду, згідно способів, які зазначені у ЦПК України: разом з позовною заявою чи відзивом до неї⁴ через канцелярію; із використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [3, с. 144].

Гусев О., вважав, що над швидкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій унеможливило формулювання вичерпного переліку всіх видів електронних доказів, у зв'язку з чим доцільним видається закріплення в законодавстві України «широкої» дефініції поняття електронних доказів, яка б фіксувала лише найбільш загальні, сутності ознаки цього явища, узагальнене формулювання гарантувало б можливість віднесення до електронних доказів будь – яких цифрових даних на будь – якому електронному носії, що існує сьогодні чи може з'явитися у майбутньому [4, с. 22].

Розглядаючи цю думку, можна погодитися з її початковим сприйняттям ситуації, яка дозволила виникнути взагалі розуміння самого електронного доказу, але чим більш судовою системою і учасники судового розгляду користуються технічними надбаннями у якості електронного доказу (електронного документообігу) тим більше науковці і законодавча система будуть приходити до конкретного розмежування і особистих технічних і матеріальних характеристик цих юридичних фактів, так чи інакше це буде сприяти виникненню нових цивільно-процесуальних норм права, що будуть закріплювати такі характеристики саме їх відмінності *оцінки і застосування судом*.

Дуже цікавим залишається питання по відношенню до використання всіх електронних доказів і їх реалізації у фор-

маті копії і так званої письмової копії, які можуть використовуватися при розгляді цивільної справи. Вважаємо, що все ж таки вони деяким чином будуть відрізнятися по-перше в залежності від форми передачі такої інформації і трансформації її у вигляді копії, і тут стає питання, якщо автором створюються ідентичні за документарною інформацією та реквізитами електронний, наприклад документ чи можемо ми його вважати оригіналом, чи все ж таки це копія і чи буде вона мати однакову юридичну силу з оригіналом?

Переглядаючи нормативну базу цивільного процесу України, хотілося б звернути увагу на те, що вже зараз застосовуються такі характеристики по відношенню до електронного документа, як *оригінал*, *електронна копія*, *письмова копія*, однак лише тільки поняття оригіналу має більш – менш зрозумілу форму суті його вигляду і можливості правової форми при використанні учасниками цивільного судочинства.

Отже, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» фіксує, що «**оригінал електронного документа**» – це при мірник електронного документа, веб – сайт, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі, які створені електронним способом та мають візуальну форму, що дає змогу відобразити дані, які вони містять та які є значущими для правильного тлумачення обставин справи, електронним засобом або на папері у формі придатній для сприйняття їхнього змісту.

Визначимо, що все ж таки за потрібне і було б доцільно і для самого суду на законодавчому рівні визначати поняття електронної копії і письмової копії.

Зазначимо, що по відношенню до копії електронного документа, як доказу (це лише тільки один різновид електронного документа) було б доцільно визначити саме таке поняття, що *копія електронного документа* – це ідентична інформація, яка повинна бути перенесена з первісного носія іншими учасниками цивільної справи і повинна мати такі ж самі технічні і правові характеристики змісту інформації не змінюючи їх суті і буде відрізнятися часом передачі такої інформації. Слід підкреслити, що по суті копія електронного документа, якщо вона повинна повторити всі юридичні властивості змісту інформації може відрізнятися лише часом передачі, тому, що він завжди буде пізнішим, це і є одною із характерних ознак копії електронного документа, що може бути застосована учасниками цивільного судочинства та конкретно судом при прийнятті таких копій у вигляді електронного доказу, але все одно суд згідно ст. 100 ЦПК України, буде опиратися на наявність у особи оригіналу такої копії, і тут виникає питання, тому, що, якщо оригінал стерся чи був видалений, наприклад помилково ми маємо справу з рідко каліграфічним висновком по суті справи, що буде впливати на винесене судове рішення зі спору.

Письмова копія електронного доказу – це ідентична інформація з електронного носія, яка уявляє собою матеріальну форму візуального сприйняття і змісту відомостей необхідних для визнання їх в якості електронного доказу зі справи. Згідно ст. 100 ЦПК України: якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або за власною ініціативою може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не подано, а учасник

справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

Таким чином, розглядаючи такі форми вигляду електронного документа, що можуть використовуватися на суді, можна зробити висновок, що в незалежності від того в якому матеріальному вигляді вони відображені, якщо вони характеризуються ідентичністю інформації його змісту і не чим не відрізняється від так званого оригіналу, можна вважати їх тими документами, які ми можемо застосовувати в якості електронного доказу і судом і учасниками цивільного судочинства.

Невеличкий розгляд деяких характерних особливостей електронного доказу спонукав нас довести деякі характерні особливості цього юридичного факту:

- електронні докази є суттєво новим видом юридичних фактів, які можуть впливати на суть і розгляд цивільного процесу;

- згідно ЦПК України електронні докази виникають на певних матеріальних носіях, які можуть прийняті судом у якості доказової бази для самої справи;

- складність перевірки первинності інформації зі справи, оскільки вона може передаватися на різні матеріальні носії і може при переносі втратити частину її, що буде мати значення для вирішення цивільної справи;

- для того щоб сприймати такі юридичні факти, якщо вони будуть такими, учасники цивільного судочинства повинні мати технічну можливість ознайомитися з ними, оскільки згідно ЦПК України, вони повинні її мати;

- електронні докази для цивільного судочинства мають характерне значення процесуальної форми і змісту, тому, що можуть відображати сутність інформації по справі, можна вважати їх як де що матеріальне, а по факту ця інформація знаходиться на матеріальному носії, але є дуже значно тендітною і може бути втраченою чи частково втраченою;

- порядок зберігання і порядок подання електронних доказів з їх особливостями вже є зазначеним у ЦПК України, це каже про те, що судова практика намагається сформулювати певні процесуальні правила діловодства по відношенню до їх оформлення і застосуванню електронних доказів у цивільному процесі так ст. 100 ЦПК України зазначає можливість подання електронного доказу у вигляді його паперової копії, проте підкреслює важливість мати його оригінал.

Таким чином, підсумовуючи все сказане, можна з повною впевненістю підкреслити, що електронний доказ повинен з його фіксуванням у ЦПК України покращити і пришвидшити роботу суддів при вивченні юридичних фактів, засобів доказування, які повинні сприяти повному та всебічному розгляду справи і винесення по ній законного і обґрунтованого рішення. Характерні особливості електронних доказів розкривається в їх ознаках і можливості відповідати загальним ознакам доказів, таким, як належність, допустимість, достовірність та їх достатність. Зрозуміло, лише тільки одне, що використання такого не матеріального носія інформації на майбутнє буде лише збільшуватися і це буде призводити до більш ретельного правового огляду такого явища і науковцями – цивілістами і також практиками, що повинно забезпечити ефективність роботи суду у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 липня 2024 р. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2024. – 336 с.
2. Попова Ю.С. Електронний доказ в цивільному процесі: зарубіжний досвід. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції 2023. № 2. С. 29-32.
3. Сафанова Т.Р., Моїсєнко Д.М. Електронні докази як засіб доказування в цивільному процесі. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022 № 71. С. 141-145.
4. Гусев О. Класифікація електронних доказів у цивільному процесі України. Підприємство, господарство і право. 2018. № 8. С. 18-22.